

רוח האדם על פי הסיפור החסידי

ד"ר דינה לוין

מכללה ירושלים בית וגן

פורסם בביטאון מכון מופ"ת מחקר, גיליון 49, כסלו תשע"ג - נובמבר, עמ' 59-64.

במאמרי זה ברצוני לעמוד על ההיבטים החינוכיים של הוראת הסיפור החסידי ועל תרומתה של הוראה זו לנפש האדם, לפיתוח רוחו האנושית, לחידוד רגישותו, מחשבתו ורגשותיו כלפי עצמו וכלפי הזולת והסובב אותו.

הסיפור החסידי תורם להעצמה אישית ועל ידי כך מפרה את השיח הבין-אישי ומעודד את האדם להבין את ייעודו, את תפקידו ואת מטרתו בחיים.

במסגרת החוג לספרות ב"מכללה ירושלים" אני מלמדת את הסיפור החסידי זה שלוש עשרה שנים, והשפעתו על הסטודנטיות היא משמעותית. משיחותיי עם הסטודנטיות הבוגרות המלמדות את הסיפור החסידי בבתי הספר עולה, שהוראת הסיפור החסידי בכל הגילאים תורמת רבות לשיפור האקלים החברתי ולשיח הבין-אישי בכיתה.

לדבריהן, התלמידים מתחברים לדמויות, מתחברים לאירועים ולדרכי הפעולה שלהם. הסיפור החסידי הקדום נחיה בשיעור ומעורר השראה אישית וחברתית.

את תרומתו של הסיפור החסידי לבני הנוער ואף למבוגרים ניתן לבחון במספר מישורים:

במישור ההיסטורי: לימוד יסודות החסידות והשתקפותם בסיפור החסידי מפגיש את הקורא עם דמויות היסטוריות בעלות משמעות בעיצוב מערכת הערכים והאמונות של עם ישראל.

במישור החברתי והמוסרי: יצירת שיח חברתי אמיתי והתחשבות באחר מתוך מפגש עם ערכים יהודיים הנחשפים בטקסטים החסידיים.

לסיפור החסידי יש ערך מוסף וכוח אדיר, והוא עשוי לתת מענה לתלמידים רבים החווים מצוקות חברתיות שבאות לידי ביטוי בהתנהגות פיזית ומילולית אלימה. גם האדם המבוגר עשוי להיתרם מהחשיפה לסיפורים אלו כיוון שבאפשרותם לפתוח צוהר לעולמו הנפשי, למודעותו העצמית ולערכים חברתיים בסיסיים שניתן להפנימם כמו: יושר, נאמנות, ענוה

מלווה בהכרת כוחותיו של האדם, נטילת אחריות, כיבוד אדם השונה ממך, רגישות לסובב אותך, להיות "ראש גדול", אותנטיות ללא חיקוי וזיוף ועוד ועוד.¹

במישור הרוחני: פתיחת פתח להשקה בין-אישית בין הרעיונות המוסריים והרוחניים שבסיפור החסידי בכדי להביא ולנתב את הקורא והלומד להתנהגות ולאורח חיים מוסרי וערכי.

במישור הספרותי והאמנותי: הבנת הזיקה בין הסיפור החסידי לספרות עברית החדשה. הקניית כלים פואטיים להבנת הסיפור החסידי כך שההנאה הספרותית תועצם.

על הקשיים שבהם עלול המורה להיתקל בהוראת הסיפור החסידי דנתי בספריי. המציאות מורה שהמורים הצליחו להתגבר על הקשיים, וההשתלמויות הרבות מטעם המפמ"ר הכשירו את המורים להתמודד עם הוראתו.²

אנסה להדגים את ההנחות הללו על ידי שני סיפורים חסידיים מייצגים.

סיפור הבעש"ט אשר עדיין לא בא לדפוס³

שמחה בשבת

פעם אחת ביקשו התלמידים, עת כי בדחו דעתייהו (כאשר דעתם הייתה בדוחה), ביקשו את רבם הרב הבעש"ט שיראה להם איזה דבר חידוש. אז נעתר אי אפשר לתקן זה מתוך הסיפור המקורי להם הבעש"ט, רק באופן שלא יצחקו ויבטיחו שאף שיהיה מה שיהיה לא יצחקו באין אופן. והראה להם הרב שיביטו אחר איש עני אחד אשר עמד בתפילתו בליל השבת בהתלהבות גדולה, בשמחה עצומה, ושילכו אחריו לראות גם מעשהו בביתו. והתחילו התלמידים לעיין אחריו, והנה הוא עני מדוכא, הכרת פניו תענה בו, והוא לבוש מלבושים מקורעים ומטולאים, אין בהם מתום. עומד ומתפלל כאיש אשר אלפי אלפים בכיסו מבלי דאגה, ועל פניו אין שום צער. כך מתפלל ברוחב לבב, ואחר כלותו מלהתפלל הלך בשמחה לביתו, והתלמידים אחריו בלאט, ויבוא

¹ הסיפור החסידי הוכר כחומר חובה בחטיבות הביניים בממ"ד וכן הוכנס לבחינות הבגרות בבתי הספר התיכוניים בממ"ד. ראו: מירה לוינגר ברכה אביקסיס, **עלי ספרות לכתה ט'**, מודן, 2011, עמ' 133-142.

² דינה לוי, **הסיפור החסידי עיצובו הפואטי והערכי - עיון בדרכי הוראתו חלק א-ב**, מכללה ירושלים, תשס"ח-תשס"ט; הנ"ל, **הסיפור החסידי - מפתח לגלגולי מוטיבים**, מכללה ירושלים, תשע"ג.

³ סיפורי קדושים, **מנחם מנדל בודק**, מהדיר גדליה נגאל, הוצאת מעיינות החסידות, ירושלים תשל"ז, עמ' מג – מה.

לביתו והנה אשתו גם היא ענייה סוערה לא נוחמה, אין כסות ושמלה, יחף מבלי מנעל על רגליה.

ובביתו נרות קטנים דולקים עד שכמעט לא ניכרו בהבית, ולא נראה אור כלל, רק ענן וערפל, והבית מלא עשן. והתלמידים ראו והנה הוא אומר לאשתו בהרחבה: שבת שלום, כך בהרחבת הלב כאיש נגיד וגביר.

ויאמר לאשתו: אשתי אהובתי, תני קידוש! ותיקח האישה שתי חלות, אשר חשך משחור תוארם, ותיתן על השולחן.

ויאמר העני: שלום עליכם וגו' בקול שמחה וצהלה. ואחר כלותו, נטל ידיו ועשה קידוש על הלחם. אחר כך אמר לאשתו: תני הדגים אשר הכינות לכבוד שבת, ובאמת לא הכינה הענייה הזאת כי אם מעט פולין, שקוראים פרסאליים (מין קטניות) ולא יותר. ולקחה מעט מהקטניות הללו ונתנה לפניו, ואמרה לו: הא לך דגים! ויאכל העני את הקטניות בחשק גדול ותערב לחכו כמעדני מלך. ובכל פעם אמר: מה טובו הדגים כטעם גן-עדן! ואחר אכלו את הקטניות במקום דגים כאוכל דגים גדולים. אז הרים את קולו וזימר זמירות עריבות לאוזן שומע בשמחה וברכה.

ואחר אשר זימר זמירותיו, אמר לאשתו: אהובתי, תני המרק אשר זימנת לכבוד שבת. ותיקח גם כן מעט פולין פארסאליים, ותיתן לו ותאמר לו: הא לך מרק, אכול! ויאכל כל כך בשמחה עד אין לשער, באומרו בכל פעם: מה טוב ומה נעים המרק הזה! ואחר כך אמר ליתן לו בשר ונתנה גם כן כנ"ל. ואחר כך שאל עוד כזה כמה מטעמים, והיא חלקה את הפאסאליים הללו לכמה מיני מטעמים, ותיתן לפניו ויאכל וישבע בתענוג ובשמחת לבב כאדם האוכל מעדני מלכים.

ואחר הסעודה, אחר הזמירות, אמר לאשתו: אשתי אהובתי, עתה בואי הנה ונרקוד ונשמח יחד לכבוד שבת לשם שמים. ותשמע לו אשתו, ויאחזו יחדיו וירקדו כמחולת המחניים, ושמחתם ערבה עליהם ויפזזו ויכרכרו עד למאוד יחפים וערבים כשמחה בקציר. בתוך כך לא יכלו להתאפק מלצחוק בצחוק גדול, ויאמר להם הבעש"ט:

הלא אמרתי לכם לבל תצחקו, כי הוא חשוב ומקובל לפני ה' יתברך מאוד, ובקל הוא להבין כי אין שמחה לפניו יתברך באוכל האדם המעדנים, הלא ה' יתברך יראה ללבב

ורחמנא ליבא בעי (עיין סנהדרין קו ע"ב), ומעשה העני הזה חשוב לפני ה' יתברך עד למאוד יותר ממעשה האוכל מעדנים ומתכוון להנאתו.⁴

הסיפור מעלה רעיונות בסיסיים בחסידות כפי שלימדם הבעש"ט מייסד החסידות. הבעש"ט נולד בת"ס (1700) ונפטר בי"ח באלול תק"ך (1760).⁵

הבעש"ט שלח את לתלמידיו ללמוד חידוש. הוא השתמש בשיטת הניסוי והטעייה. אתם בעצמכם צאו לשטח ומצאו את החידוש שהיה נסתר מעיניכם. החידוש שאליו כיוון וחינך את תלמידיו עשוי היה לחולל מהפך בתפיסת עולמם, בשינוי ערכיהם ובהתנהגותם, הוא הזהירם לא לצחוק ממה שיראו עיניהם. הם נפגשו עם העני, בשעת תפילת ליל השבת. העני לבוש הקרעים התפלל בכוונה גדולה בשמחה ובהתלהבות גדולה כאילו היו בכיסו אלפי דינרים. וכשהגיעו לביתו נדהמו לראות בית עלוב ודוחה. חלות השבת היו מפויחות, וכל מאכלי השבת היו פולים. אולם כל זה לא השפיע על התנהגותו של העני ועל שמחת השבת שלו ושל אשתו. הוא נהג ברחבות הלב, בקרבה לבורא הן בשעת תפילת שבת והן בהנהגותיו בשעת סעודת השבת. המחסור והעוני לא העיבו על יחסי האהבה שחש לאשתו. אליה הוא פנה בכל פעם: "אשתי האהובה".

העני היה בטוח שהפולים שהגישה לו הם בשר, דגים ומרק, כי כך האמין. לא הייתה זו הצגה אלא תחושת הלב היא שהשפיעה על תפיסת המציאות, ולכן המחשבה שלפניו דגים, מרק ובשר שמכבדים את השבת גררה את רמ"ח אבריו ואת שס"ה גידיו לצאת בריקוד אקסטטי סוחף עם אשתו. בפסיכולוגיה המודרנית נקרא תהליך פנימי זה בשם דמיון מודרך. החסידות מעודדת את כוחו הרוחני של האדם לחשוב בכיוון חיובי ובכך לשנות את המציאות. את ההשפעה הגדולה שיש למחשבתו של האדם על מעשיו מסביר ר' יעקב יוסף מפולנאה, המצטט את מורו הבעש"ט:

במקום שחושב האדם שם הוא כולו.⁶

כלומר, המחשבה היא תמצית הווייתו של האדם ואם היא חיובית יש סיכוי שתתגשם בפועל ידיו של האדם. מכאן ניתן להבין את דברי חז"ל:

⁴ מקורות נוספים בהם מופיע הסיפור: עגנון, סיפורי הבעש"ט, עמ' 61-60, פנחס שדה, אשתי אהובתי בואי ונרקוד, ישראל יעקב, כל סיפור בעל שם טוב, חלק ב, עמ' קו-קח, תשכ"ט.

⁵ על פי מסורת חב"ד הוא נולד בי"ח באלול תנ"ח, 1698. ספרים רבים נכתבו על הבעש"ט על מעשיו ועל תורתו וקצר המצע מהשתרע.

⁶ ר' יעקב יוסף מפולנאה, תולדות יעקב יוסף, אגודת בית וויעליפאלי, ירושלים תשל"ג, חיי שרה, ס"ט, ע"ב.

מחשבה שעושה פרי הקב"ה מצרפה למעשה.⁷

השמחה והריקוד הפכו לאמצעים לעבודת ה'. העני לימדם שלא רק מחשבתו מכוונת לכבוד השבת אלא גם גופו מכוון לעבודת ה'. השמחה המתפרצת בריקוד אקסטטי בכוחה להתקרב לשמים. כל הדרכים הללו הן ביטוי ספונטני וכן לעבודת ה'.

תגובת התלמידים הייתה צחוק מזלזל. ניכר שלא הפנימו את החידוש שאליו כיוון הבעש"ט. הוא נזף בהם על שצחקו, ומיד הוסיף שעבודת ה' של האיש העני והפשוט הזה, היינו, השמחה הפנה פורצת הגבולות, נחשבת בעיני הבורא יותר ממי שאוכל מעדנים להנאתו של הבורא. הקב"ה רוצה את לבו של האדם ולא את מעדניו. רק לאחר הסברו של הבעש"ט הבינו תלמידיו את החידוש. לא חיצוניות מפוארת, לא בגדי תפארת ולא ארוחות גורמה חשובות לבורא עולם. הוא דורש את הלב הטהור, נטול רגשות גאוה ואגו מנופח, שמסור בכל מחשבותיו ובכל תנועותיו לעבודת ה'.

התנהגותו של העני עשויה לשמש מודל חינוכי גם לימינו בהסתפקות במועט, בשמחת החיים ובספונטניות של הבעת הרגשות החיוביים ולא חלילה כליאתם והדחיקתם.

גם ההבעה הפואטית בסיפור, המתבססת על תשתיות תנ"כיות, עשויה לכוון תודעה ולקשור את הקורא לארון הספרים היהודי.

למשל תיאור הבית: "רק ענן וערפל והבית מלא עשן" מזכיר את מעמד הר סיני.

אזכור זה יוצר קישור אנלוגי בין הבית הפרטי, שלמרות עונו הוא דומה להר סיני במהותו הרוחנית.

אשת העני מאופיינת כ"ענייה סוערה לא נוחמה."⁸ בתיאור זה משתמש הנביא ישעיהו בתארו את עם ישראל הנמצא בגלות ללא נחמה, אולם בהמשך מנבא הנביא ישעיהו שהגאולה תגיע ומראה העם ישתנה. בדרך זו נוצרת אנלוגיה בין האישה הענייה לבין עם ישראל השרוי בגלות והוא במצב של עוני ודיכוי ללא נחמה. אשת העני משמשת כסמל למצבו הלאומי של עם ישראל בגלות עם רמז לנחמה ולגאולה.

⁷ קידושין מ, ע"א.

⁸ ישעיהו, נד, יא: "ענייה סוערה, לא נוחמה; הנה אנוכי מרביץ בפור, אבנייך, ויסדתיך, בספירים. ושמתי כדכוד שמשותיך, ושערייך לאבני אקדח; וכל-גבולך, לאבני-חפץ".

התיאור "כמחולת המחניים"⁹ מקורו בשיר השירים. הדוד פונה לאהובתו שולמית ורוצה לחזות בה. האנלוגיה היא בין העני ואשתו לבין הדוד שהוא הקב"ה הרוצה לרקוד עם רעייתו שולמית, כלומר, עם עם ישראל.

אף המילים: "וירקדו ויפזזו" יוצרים אנלוגיה בין ריקודו האקסטטי של העני לבין ריקודו האקסטטי של דוד המלך לפני ארון ברית ה', וכך מועצמת דמותו של העני.¹⁰ הבוז שחשה מיכל לדוד בעלה שרקד ופזז כאחד האנשים אנלוגי לצחוקם של התלמידים למראה התנהגותם המוזרה והבלתי שגרתית של בני הבית העניים.

החווה ובעל העגלה 11

פעם אחת נסע חסיד אחד בסיעת רעים רבים ללובלין עם בעל עגלה אחד.

ויהי כבואם העירה ללובלין ביקש הבעל עגלה אותם, קחו נא פתקא דילי ותנו אותה להרב הקדוש בעדי, ויקבלו אותה ממנו. ויעשו כן וייתנו את הפתקא ההוא למרן הקדוש מלובלין זכר צדיק לחיי העולם הבא. ויהי כראות שם הבעל עגלה ההוא על הפתקא אמר הרב הקדוש מלובלין מאוד ומאוד יאיר שמו של האיש הזה.

מה הוא האיש הזה ויתמהו מאוד האנשים, ויהי כמחריש, כי הבעל עגלה היה אדם פשוט מאוד לא ראו ממנו דבר במשך ימי עוברהו עמו. ויהי כראות הרב הקדוש כי הדבר לפלא בעיניהם, אז הוסיף דבר לאמור אולי כרגע ההוא נפשו מאירה.

והנה החסידים הנזכרים לעיל, אשר ידעו את רבם הקדוש כי אמת בפיו, מיהרו לבקש ולחפש הבעל עגלה בשווקים ורחובות לראות מה יעשה ומה עשה.

והנה באו אל השוק אחד וישמעו קול צהלה ושמחה ויפנו שמה וימצאו את בעל עגלה שלהם מרקד ומפזז ושמח מקול הכלי זמר, וישאלו אותו לשמחה מה זו עושה? וישב להם כדברים האלה: הנה אנוכי לכתני לדרוש שמחה מעט. ויהי כי באתי בשוק הזה שמעתי כלי זמר משמיעים קול בכינור ונבל.

⁹ שיר השירים, ז, א.

¹⁰ שמואל ב, ו, טז: "והיה ארון ה' בא עיר דוד ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון ותרא את המלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה' ותבז לו בליבה".

¹¹ וואלדען, נפלאות הרבי, עמ' לא. הרחבה ספרותית על הסיפור ראו: דינה לוי, הסיפור החסידי עיצובו הפואטי הערכי- עיון בדרכי הוראתו, הוצאת מכללה ירושלים החוג לספרות, תשס"ח, עמ' 22 - 45.

אז פניתי הנה וראיתי כי שמחת חופה הוא ליתום ויתומה. ויהי כאשר אִחרתי מעט והנה נצמח מחלוקת גדול, כי לא היה להיתומה ליתן טלית להחתן כאשר התחייבה את עצמה.

ואז אמר לקרוע התנאים ולהפריד הזוג. אז התחמם לבי בקרבי מאוד ולבי היה מרה לי על ביוש היתומה שלא תינשא לאיש אשר קיוותה זה כמה זמן ועידינין, ואז לקחתי כל צרור כספי אשר קבצתי לי על הדרך ונתתיה על הטלית בעבור החתן. ושלא יתפרד החבילה חס ושלום ונתקיים השידוך. והייתה החופה למזל טוב. לכך הנני משמח את לבבי מעט על החתונה ההוא.

ויהי כאשר שמעו החסידים דברי הבעל עגלה הבינו את דברי רבם הקדוש וכמה גדלה כוח מצווה אחת להאיר את נפשו של אדם אם יעשנה בשלימות.

החוזה מלובלין¹²

הצדיק בסיפור הוא דמות ריאליסטית ידועה בעולם החסידות בשמו ר' יעקב יצחק הורוביץ הלוי בן ר' אברהם אליעזר אב"ד איזביצא, דור שמיני לבעל השל"ה. הוא נולד בשנת תק"ה (1745) ונפטר בשנת תקע"ה (1815). הוא היה תלמידו הקרוב של ר' אלימלך מליזענסק, אשר העניק לו לפני מותו את יכולת הראייה שלו ומאז נקרא "החוזה"¹³.

כבר בהיותו בן שתים-עשרה שנה כרך ה"חוזה" מטפחת על עיניו, וכך ראה את כברת הארץ שדרך עליה.¹⁴ מסופר עליו שהיה רואה מסוף העולם ועד סופו. הוא לא יכול היה לעמוד בכל הרוע שראה בעולם, על כן ביקש שייקחו ממנו סגולה זו.

¹² יצחק אלפסי, **מדור לדור**, כרך א-ב, ירושלים תשנ"ה, עמ' 207.

¹³ על החוזה ראו: רחל אליאור, "בין היש' לאין", עיון בתורת הצדיק של ר' יעקב יצחק החוזה מלובלין", רחל אליאור, ישראל ברטל, חנא שמרוק (עורכים), בתוך: **צדיקים ואנשי מעשה מחקרים בחסידות פולין**, מוסד ביאליק, ירושלים תשנ"ד, עמ' 167–239; משה מנחם וואלדען, **נפלאות הרבי**, ירושלים, תשמ"ט, עמ' לא, מב, מט, קא, קכו; מרטין בובר, **אור הגנוז**, שוקן ירושלים ותל-אביב תשל"ט, עמ' 33–34; אברהם חיים שמחה בונים, **אוהל אלימלך**, נר למאור, ברוקלין תשס"ב, סימן קפו.

¹⁴ מרטין בובר, **גוג ומגוג**, ידיעות אחרונות ספרי חמד תל-אביב 2007, עמ' 9 – 10.

בסיפור שלפנינו מאופיין ה"חזזה" בתוארי העצמה מפיו של בעל העגלה כמו: "הרב הקדוש" וכן ע"י המספר במילים: מרן הקדוש". כשראה הרב הקדוש את הפתקה הוא הכריז ששמו של האיש מאיר מאוד מאוד. כפילות תואר הפועל מעצימה את המראה המיוחד. ביכולתו לראות את מהותו הפנימית של אדם לפי אותיות שמו למרות שהאדם לא נכח לפניו. הרב קלט את ההלם על פני חסידיו, הרחיב את המראה הנעלה והוסיף "אולי כרגע הוא נפשו מאירה". תוספת זו משמעותית לאפיון דמותו של בעל העגלה, ששמו המאיר חושף את גודל אישיותו.

הצדיק נקט בשיטה חינוכית מעניינת. הוא לא גילה לחסידיו את הסיבה להתלהבותו מהעגלון אלא ציפה שהם בעצמם יגלו את האמת ויגיעו לתובנות רוחניות מתאימות.

בעל העגלה בסיפור אינו מצוין בשמו אלא בתאריו המקצועיים ובתיאור אישיותו הפנימית על ידי החזזה.

החסידים תמהו שכן לא ראו דבר מיוחד באישיותו של בעל העגלה עימו נסעו מספר ימים. החסידים הסקרנים הלכו לבדוק את כוונת רבם, ומצאו את בעל העגלה שמח ומפזז ולשאלתם "לשמחה מה זו עושה"¹⁵ הוא סיפר בפשטות את מהלך פעולותיו.

המישור המשוחזר ע"י בעל העגלה, וכמות הטקסט המוקדשת לסיפורו היא רבה, ומעידה על חשיבותו. הסיפור הוא הוכחה להכרזתו הפלאית של הרבי בתחילת הסיפור.

סיפורו של בעל העגלה מרובה בפעלים כמו: "הלכתי לדרוש", "באתי", "איחרתי", "לקחתי", "קבצתי", והוא ממחיש את אורחות חייו של האדם הפשוט, שכל מהותו היא עשייה, חריצות וזריזות. הוא הסתפק במועט בחפשו "מעט שמחה".

חיפוש מעט הוא גם שיקוף הדלות וקשיי החיים של היהודים במזרח אירופה באותה תקופה. בעל העגלה בניגוד לחסידים מאופיין ברגישותו לזולת, בזיהוי קשיים אנושיים וביכולת אלתור למציאת פתרונות במצבי לחץ ומצוקה. יתום ויתומה עמדו להינשא ולא הייתה לה טלית לתת לחתן כפי שנתחייבה, ומזה עלולה הייתה להיווצר מחלוקת. עלולים לקרוע את התנאים ולהפריד בין בני הזוג.

¹⁵ קוהלת, ב, ב: "לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה זאת עושה".

תגובתו של בעל העגלה מעצימה את אישיותו: "אז התחמם לבי בקרבי מאוד, ולבי היה מרה לי על ביוש היתומה". הזדהות ואמפטיה כלפי הזולת הם ממאפייני אישיותו. הוא ראה את הנתונים, 'קרא את המפה' ומיד העניק להם פירוש מעשי.

ההכרעה המוסרית של בעל העגלה לתת את כספו הדל שהצליח לקבץ בקושי לאותה כלה יתומה, פעלה בשני מישורים. במישור האישי הוא חש מעט שמחה שכן חוויית המחלוקת וכל הצער שנגרם לכלה עדיין היו טריים בתודעתו. תואר הפועל "מעט" הוא אפיון להסתפקותו במועט, אולם הוא גם אפיון עקיף וביקורת כלפי החברה שלא נתנה דעתה לעניין ולא מחתה על העוול החברתי שעלול היה להיווצר. המישור השני קשור לרובד הרוחני. עשיית החסד העלתה אותו לדרגות רוחניות גבוהות, שהוא בצניעותו ובענוותנותו לא היה מודע להן, אך החוזה ראה זאת ושיתף את חסידיו בתגלית זו.

ניתן לומר, שלמרות פשטותו של בעל העגלה, הוא ניחן בחושים בריאים ומפותחים. הוא היה ער לא רק לקולות הניגון והשמחה אלא גם לקולות הצער ועוגמת הנפש של הזולת.

ציון תפקידו ומעמדו החברתי הפשוט חושף את התפיסה החסידית שהעלתה את דמותו של האיש הפשוט לדמות אנלוגית לצדיק ובעשייתו האמיתית הוא הטה את העולם לכף זכות.¹⁶

זוהי הבשורה החברתית החשובה שהחסידות נושאת עמה, העלאת דמותו של "האיש הפשוט" שלא הצטיין בלמדנות אלא עסק בקשיי פרנסה יום-יומית, ועשיותיו נבעו מתום לבו למעמד חשוב ובעל ערך. מבחן האישיות בחסידות הומר לבדיקת האישיות האמיתית של האדם, כלומר, חשוב מה חש היהודי בלבו, איזו אמת פנימית פעמה בו והניעה את מעשיו המוסריים? מתברר שההתנהגות המוסרית בסיפור החסידי היא הרובד הבסיסי שעליו נבנה הרובד המטאפיזי.¹⁷

סיכום

בשני הסיפורים אנו פוגשים את הצדיקים הבעש"ט ואת החוזה מלובלין על רקע יחסם לתלמידיהם ולחסידים שבאו לקבל את ברכתם. יחסי מורה ותלמיד נשזרים בסיפורים ומדגימים את שיטות החינוך המיוחדות שבהן הם פעלו. הכוונתם והדרכתם של הסובבים

¹⁶ יואב אלשטיין, **האקסטאזה והסיפור החסידי**, הוצאת אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן תשנ"ח, עמ' 37.

¹⁷ דינה לוי, **סיפורי ר' אלימלך מליז'נסק- הבחינה המטאפיזית והבחינה המוסרית**, חיבור לשם קבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה", אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן, תשס"א. עבודה זו פורסמה גם באתר דעת.

אותם תוך כדי עידודם להתנסות בשטח כדי שיגלו בעצמם את החידוש ואת תגלית האותיות המאירות.

בשני הסיפורים קיים ניגוד בין ראייתם המטאפיזית של הצדיקים לבין ראייתם השטחית של התלמידים והחסידים. תלמידי הבעש"ט נכשלו במשימתם וצחקו מתוך בוז ולגלוג על העני, וחסידיו של החוזה, שבתחילה לא העריכו נכונה את בעל העגלה הבינו לבסוף את טעותם ואת כוונת רבם. מול ראייתם השטחית מתוארים האנשים הפשוטים: העני ואשתו בראייתם המטאפיזית ובעל העגלה בראייתו המוסרית. התנהגותם של האנשים הפשוטים בסיפור מוערכת וזוכה לשבחי הצדיקים, היודעים בכוח ראייתם המטאפיזית את ההשפעה שיש למעשים אלו בשמים.

חישוב התשתיות והרבדים בשני הסיפורים מבליט את זיקתם ההדוקה של מלקטי הסיפור החסידי לאוצרות הרוח היהודיים על כל רבדיו. שליטתם במקורות אלו היא חלק בלתי-נפרד מעולמם הרוחני.

הדגמת הרבדים הללו בפני תלמידים במהלך הוראת הסיפור החסידי עשויה ליצור יחס של הערכה לכל התרבות הענפה והעשירה של עם ישראל.

מכל האמור לעיל ניתן לומר, שהעיון בשני סיפורים מייצגים אלו חושף את הקורא למכלול רעיונות שהחסידות חידשה. הרעיון הבולט הוא שמעמד האדם נקבע על פי פנימיותו, על פי טוהר מחשבותיו ועל פי כוונותיו כפי שהן באות לידי ביטוי בהתנהגותו היום-יומית.

תפיסה חסידית זו עשויה לרומם את רוח האדם, להיטיב את הרגשותיו ואת מחשבותיו ולתת משמעות רוחנית לחייו ולמעשיו. זהו מסר חינוכי של תקווה לכל אדם- שהוא מסוגל לנווט בהצלחה את מסע חייו עלי אדמות.